

המשאבים שלה או המשאבים שלו? חלוקת העבודה הביתית במשפחות פלסטיניות בישראל

מהא כרכבי סבאח*

תקציר. מאמר זה בוחן את המידה שבה מטלות הבית ועבודות הטיפול מתבצעות בשיתוף בין בני זוג במשפחות פלסטיניות בישראל, ובאופן שבו השכלה ותעסוקה של נשים, בהשוואה לאלה של גברים, מאתגרות את אופיין המגדרי של עבודות אלו. רוב המחקר בנושא מתמקד במדינות מפותחות חברתית-כלכלית; התופעה נחקרה פחות בהקשר של חברות במערב, שעברו שינויים משמעותיים בהשכלה אך שומרות על הסדרים פטריארכליים בהקשר של משפחה. ניתוח רגרסיה לוגיסטית הוחל על נתוני הסקרים החברתיים משנת 2009 ושנת 2019 כדי לבחון את הקשרים בין ההשכלה היחסית של בני הזוג, התעסוקה, השכר, ועמדותיהם של גברים ונשים ובין חלוקה שוויונית של מטלות הבית והטיפול בילדים, ואת השינויים שחלו בקשרים האלה לאורך זמן. הממצאים מראים שיש עדיין הבדלים מגדריים בולטים בביצוע עבודות הבית, ומגמות השינוי לאורך זמן איטיות. עם זאת, נמצא שבמקרים מסוימים, משאבים אישיים של גברים ושל נשים – רמת ההשכלה האקדמית, הסטטוס התעסוקתי של האישה, ועמדות שוויוניות של גברים (יותר מאשר של נשים) לגבי תפקידים מגדריים בחברה – יכולים להבטיח ניהול שוויוני יותר של משק הבית.

מילות מפתח: השכלה, שוויון מגדרי, חלוקת תפקידים, חברה פלסטינית

מבוא

חקר עבודות הבית ועבודות הטיפול, או מה שמוגדר כעבודות שקופות, חשוב במיוחד לאור העובדה שעבודות אלו מבוצעות בעיקר על ידי נשים ואינן זוכות להכרה חברתית ולתגמול כספי (Kaplan Daniels, 1987). תחום מחקר זה קיבל חשיבות רבה עם התרחבות ההשכלה בקרב נשים, שהובילה לעלייה ניכרת בשיעור הנשים המועסקות בשוק העבודה בכלל ובשיעור האימהות המועסקות בפרט (Nistche & Grunow, 2016). הדיון הסוציולוגי הרחב עוסק בקשר שבין קיומו המתמשך של הפער המגדרי בשוק העבודה ובין אופיין המגדרי של עבודות שקופות (קפלן ואחרות, 2020; Sullivan et al., 2018). המחקר הרחב שנערך במערב אירופה ובצפון אמריקה בעשורים האחרונים, שבחן את השינויים שחלו בדפוסי חלוקת העבודה המגדרית במשפחה, מצביע על כך שעם עליית

* ד"ר מהא כרכבי סבאח, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה והמרכז הרב-תחומי לחקר משפחות, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

שיעורי ההשתתפות של נשים בשוק העבודה הפורמלי חלה ירידה ניכרת במספר השעות שהן מקדישות לעבודות משק הבית (Bianchi et al., 2012), ובה בעת חלה עלייה מתונה בהיקף הזמן שגברים מקדישים לאותן עבודות (Sayer & Gornick, 2011; Craig & Mullan, 2011) ובמיוחד לעבודות הטיפול בילדים (Sullivan et al., 2018; Sullivan, 2011). למרות זאת, עבודות הבית מוסיפות להיות ממוגדרות (Kaplan et al., 2020; Evertsson, 2014; Sullivan et al., 2018). מגמות אלו ממשיכות לעניין את החוקרים, ואלה בוחנים כיצד שינויים במאפייניהן של נשים, כמו השכלה ותעסוקה, מצליחים לאתגר את אי-השוויון המגדרי במשפחה בפרט ובחברה בכלל.

רוב המחקר בתחום זה נערך במדינות מערביות מפותחות כלכלית, כאלה שהנשים בהן סגרו את הפער המגדרי בהשכלה ובשיעורי תעסוקה, ושוויון מגדרי הוא נושא מרכזי בסדר היום הציבורי שלהן בעשור האחרון. עם זאת, חברות מתפתחות שעוברות שינויים חברתיים מקיפים, במיוחד בהשכלה, ובאותה עת מוסיפות לשמר נורמות פטריארכליות בנוגע לתפקידים מגדריים ולאוריינטציה המשפחתית, קיבלו תשומת לב אקדמית מועטה (Sabbah-Karkabi, 2020). מאמר זה מבקש להרחיב את הידע על הקשר בין השינויים החברתיים-כלכליים בקרב נשים ובין הפער המגדרי במשפחה בהקשר חברתי ותרבותי שבו אי-שוויון מגדרי מאפיין הן את הספרה הביתית הן את זו הציבורית. נוסף על כך, ובניגוד למחקרים קודמים שהתמקדו בעיקר במשאביהן של נשים, המחקר הזה בוחן גם את הקשר בין משאביהם של גברים פלסטינים ובין השתתפותם במטלות הבית ובעבודות הטיפול, לאור ממצאים מהעשורים האחרונים שלפיהם גברים מקצים למטלות הבית ולעבודות הטיפול זמן רב יותר מבעבר (Hook, 2006; Sullivan, 2011).

חקר חלוקת התפקידים במשפחות פלסטיניות בישראל חשוב במיוחד ומאפשר לענות על כמה שאלות: ראשית, האם וכיצד חלוקת עבודות הבית בחברות במערב, שבהן דומיננטית עדיין הנורמה שלפיה הגבר הוא המפרנס הראשי, קשורה למשאביהן האישיים של נשים? שנית, האם הקשר למשאבים האישיים נבדל בין גברים ונשים? שלישית, האם חל שינוי לאורך זמן בקשרים בין המשאבים האישיים לחלוקת עבודות הבית? בהקשר זה, היחסים בין שינויים חברתיים-כלכליים לאי-שוויון מגדרי בתוך משק הבית, ויכולתן של נשים לאתגר את אי-השוויון המגדרי במשפחה, עשויים להיות מורכבים יותר מאלה שמחקרים קודמים מתארים בחברות מערביות. בחינת הנושא, במיוחד לאורך העשור האחרון, מאפשרת לזהות גורמים המאפשרים או מעכבים סגירת פערים מגדריים, להבחין במופעים שלהם בספרה הפרטית, ולהבין את השלכותיהם על מיקומן של נשים בספרה הציבורית.

הסדרת חלוקת התפקידים בזירה הביתית

למרות הגידול בשיעור המשפחות שבהן יש שני מפרנסים במדינות המפותחות, ועל אף העלייה במספר השעות שגברים מקדישים למטלות הבית והירידה בהיקף עבודות הבית שנשים מבצעות, נשים עדיין ממשיכות לבצע את רוב מטלות הבית ועבודות הטיפול. מחקרים מציעים הסברים שונים לכך. חלקם מתמקדים בבחינת מקור חברתי-כלכלית ומייחסים חשיבות לשכיחותן של נורמות המעודדות שוויון מגדרי, למדיניות המדינתית

כלפי תרבות העבודה וליחסי עבודה־משפחה (Hook, 2006; Sullivan et al., 2018). אחרים מתמקדים בבחינת גורמי מיקרו חברתיים־כלכליים, ומייחסים את השינויים בחלקן היחסי של הנשים במטלות הבית ובעבודות הטיפול לגידול במשאבים היחסיים של נשים במסגרת המערכת הזוגית, ובמיוחד בהשכלה ובשכר: נמצא כי שני גורמים אלו משפיעים על עמדת הכוח של נשים בניהול משא ומתן עם בני זוגן על חלוקת הנטל של עבודות הבית (קוליק וכץ, 2016; Hirway, 2015; Bianchi et al., 2012). יש מחקרים שקושרים בין השינוי בכוח ההשתכרות של נשים לא רק ליכולת המיקוח שלהן אלא גם ליכולתן להשיג חלק מעבודות הבית כשירותים בתשלום (Heisig, 2011). מאמר זה מתמקד בכוחם של משאביהן האישיים של נשים פלסטיניות בישראל, כמו השכלה ותעסוקה, לערער את אי־השוויון המגדרי בספרה הביתית, ובהבדלים בין המשאבים האישיים של גברים לאלה של נשים.

ההנחה המרכזית העומדת בבסיס ההסבר התיאורטי של מודל המשאבים היחסיים היא שהשכלה ומשאבים כלכליים כמו הכנסה, העומדים לרשות כל אחד מבני הזוג, משפיעים על יכולת המיקוח סביב ביצוע מטלות הבית ועבודות הטיפול. מחקרים אוששו הנחה זו באופן אמפירי, הן אבסולוטית הן יחסית: נשים עם השכלה אקדמית נוטות לעשות פחות עבודות בית, וכך גם נשים שהשכלתן גבוהה מזו של בן זוגן (Bianchi et al., 2000; Davis, 2006; Greenstein, 2004; Lewin-Epstein et al., 2006). אחרים מצאו שבקרב זוגות עם השכלה אקדמית הפער המגדרי בביצוע עבודות הבית נמוך בהשוואה לזוגות שהשכלתם נמוכה יותר (Gupta, 2006). מגמה דומה נמצאה גם לגבי הרמה האבסולוטית של השכלת גברים: בעלי השכלה אקדמית נטו יותר להשתתף עם בנות זוגן בעבודות הבית, בהשוואה לגברים שהשכלתם נמוכה (Sullivan, 2011).

עדויות אמפיריות קיימות גם לגבי הקשר בין הכנסתה של האישה ותרומתה להכנסת המשפחה ובין חלוקת העבודה בזירה הביתית (Knudsen & Wærness, 2008; Pinto & Coltrane, 2009). ג'נין בקסטר ובלינדה יואיט מצאו שהכנסת היחסית של נשים משפיעה על משך הזמן שהן מקדישות לביצוע עבודות הבית יותר מאשר הכנסתן האבסולוטית (Baxter & Hewitt, 2013). חוקרים אחדים דחו את הטענה כי הקשר בין הכנסה למספר השעות המוקדשות לעבודות הבית הוא ליניארי, וטענו כי הקשר עקום (curvilinear) – במשקי בית שבהם האישה משתכרת פחות מבן זוגה או יותר ממנו חלוקת התפקידים שוויונית פחות, בהשוואה לחלוקת העבודה במשקי בית שבהם רמת ההכנסה של שני בני הזוג שווה (Bittman et al., 2003; Davis & Greenstein, 2013).

גישת העשייה המגדרית (doing gender) מרחיבה את ההסבר לגבי יחסי הכוח והמשאבים היחסיים ומניחה כי עבודות הבית הן אתר להבניה מגדרית: נשים עושות עבודות בית רבות יותר, שכן עשייה בבית היא דרך לבטא נשיות. מנגד, צמצום הזמן המושקע בעבודות הבית מאפשר לגברים לאשש זהות גברית מגדרית (Goldberg, 2013). לכן גברים שמשתכרים פחות מבנות זוגם נמנעים מהשתתפות בעבודות הבית כדי לשמר את גבריותם שנפגעה מחוסר יכולתם להשתכר היטב (Brines, 1994), ואילו נשים נמנעות מלהשתמש ביתרונן הכלכלי ולשנות מהותית את יחסי הכוחות כדי שלא לערער את הנורמה שלפיה הגבר הוא המפרנס הראשי (Tichenor, 2005). תזה זו חשובה לאור השינויים החברתיים שהתחוללו בשנים האחרונות ברבות מן המדינות המפותחות, שהובילו לעלייה בשיעור המשפחות שבהן האישה משכילה יותר מבן זוגה (Esteve et al., 2012) ומשתכרת יותר ממנו. בהקשר

זה, יאן ון בוול ועמיתיו (Van Bavel et al., 2018) טוענים כי לאחרונה נמצאות פחות עדויות אמפיריות לכך שנשים מפצות על יתרון היחסי בשכר ובהשכלה באמצעות שעות טיפול רבות יותר. מכאן שמודל המשאבים היחסיים והאופן שבו הם ממוגדרים יכולים להסביר במידה חלקית בלבד את מידת ההשתתפות של גברים בביצוע המטלות הביתיות, ונדרשת תשומת לב מחקרית נוספת לנושא, במיוחד לאור העלייה בשיעור הזוגות שבהם נשים משכילות יותר מבני זוגן (Miller, 2020).

לפי גישת אילוצי הזמן, נוסף על המשאבים האבסולוטיים והיחסיים של בני הזוג והאופנים שבהם הם ממוגדרים, זמינות ואילוצי זמן הם גורמים נוספים שמשפיעים על האופן שבו הזירה הביתית מנוהלת על ידי בני הזוג. הזמן המוקדש למטלות הבית מתחלק בין בני הזוג לפי הזמן המוקדש לשוק העבודה. לפיכך נטען כי בן הזוג שיש לו יותר זמן פנוי הוא זה המבצע יותר את העבודה הביתית (Davis et al., 2004). מ'ק קנינגהם (Cunningham, 2008) טוען שאין מדובר רק בסטטוס התעסוקתי אלא גם בהיקף המשרה. גברים שבנות זוגם מועסקות במשרה מלאה נוטים להשתתף יותר במטלות הבית מאשר כאלה שבנות זוגם מועסקות במשרה חלקית או שאינן מועסקות כלל (Stier & Lewin, 2000). אולם גם כאשר נשים מגדילות את היקף משרתן בשכר, הן נוטות – מתוך רצון או מתוך אילוץ – לשמר את הזמן המוקדש למטלות הבית, ועושות זאת בעיקר על חשבון הזמן שהן מקדישות לפעילויות פנאי (Craig & Mullan, 2011). עבור גברים, לעומת זאת, נמצא כי גידול במספר שעות העבודה קשור לצמצום חלקם במטלות הבית (Aassve et al., 2014). בסופו של דבר, נראה שמכיוון שנשים עובדות בדרך כלל פחות שעות בשכר, לרוב הן אלה שיבצעו עבודות בית רבות יותר (Goldberg, 2013).

עדות אמפירית נמצאה גם לגבי הקשר בין עמדותיהם של בני הזוג כלפי תפקידי המינים ועדות אמפירית נמצאה גם לגבי הקשר בין עמדותיהם של בני הזוג כלפי תפקידי המינים ובין חלוקת המטלות בבית, אך זו הראתה השפעה נבדלת של עמדות שני המינים. מארי אברסטון (Evertsson, 2014), במחקר שערכה בשוודיה, מצאה כי נשים שלבני זוגן היו עמדות שוויוניות כלפי תפקידי המגדר השקיעו פחות זמן בעבודות הבית לעומת נשים שלבני זוגן לא היו עמדות שוויוניות כאלה. לא נמצאה השפעה דומה של עמדות מגדריות שוויוניות בקרב נשים על היקף השעות שגברים מקדישים למטלות הבית. נח לויין-אפשטיין ועמיתיו (Lewin-Epstein et al., 2006) מצאו שעמדות מגדריות שוויוניות אכן משפיעות על חלקן של הפרט בביצוע המטלות במשפחה, אך מדובר בעמדות הפרט ולא באלה של בן או בת הזוג. התזה לגבי חלוקת התפקידים במשפחה וביצוע המטלות הביתיות לא תמיד מצליחה להסביר את צמצום הפער המגדרי בטיפול בילדים. מחקרים השוואתיים שנערכו בהקשרים תרבותיים שונים לא העלו תוצאות אחידות באשר לקשר שבין הטיפול בילדים ובין משאבי בני הזוג (Sayer & Gornick, 2012). לאחרונה מצאה ריאנון מילר (Miller, 2020) שהשכלה היא גורם חשוב בצמצום הפער המגדרי בעבודות הטיפול בילדים. מחקרה הראה כי קיימת השתתפות שוויונית של גברים בעבודות הטיפול כאשר השכלתם דומה לזו של בת הזוג, או כאשר השכלתם תיכונית לפחות והשכלת בת זוגם אקדמית. לא נמצאה מגמה דומה במטלות הבית. אחת ההנחות לגבי ההבדל הזה היא שבניגוד לביצוע מטלות הבית, עבודות הטיפול בילדים נתפסות כפעולה שמקנה הנאה להורה המבצע אותן ונחשבות השקעה ארוכת טווח בקשר עם הילד (Nelson, 2010). על כן המחקר מהשנים האחרונות מדגיש את חשיבות חקר עבודות הבית בנפרד ממטלות הטיפול בילדים.

מעבר למאפיינים ברמת המיקרו, ההקשר החברתי והתרבותי שבו ניכרת מגמת התקרבות לקראת שוויון מגדרי מקבל תשומת לב מחקרית. מחקר השוואתי מראה שנשים במדינות מערביות שיש בהן מידה גבוהה של שוויון מגדרי מצליחות יותר להשתמש במשאביהן האישיים (השכלה ותעסוקה) להשגת שוויון במשפחה מאשר נשים במדינות פחות שוויוניות מגדרית (Fuwa, 2004). מחקר ממדינות שוויוניות פחות, כמו סין ויפן, מראה שעל אף העלייה המשמעותית ברמת השכלתן של נשים ובשיעורי התעסוקה שלהן, הן עדיין האחראיות העיקריות על מטלות הבית (Hu & Scott, 2016; Yu, 2014). בהקשר הזה, קרלי נייט ומארי ברינטון הניחו שעל אף ההתרחקות מהמודל המסורתי במדינות אירופה, מודל השוויון שהתפתח לאורך זמן אינו אחיד, אלא מופיע בצורות שונות בהקשרים שונים (Knight & Brinton, 2017). מחקר זה מבקש להרחיב את הידע הסוציולוגי לגבי שוויון מגדרי בחברות מתפתחות, שבהן מתרחשים שינויים חברתיים נרחבים ובה בעת משתמרת מערכת ערכים שמרנית בכל הנוגע ליחסי מגדר ולתפקידי המינים. החברה הפלסטינית בישראל היא מקרה בוחן המאפשר לחקור כיצד השינויים בהשכלתן ובתעסוקתן של נשים מאתגרים את חלוקת התפקידים המסורתית במשפחה.

משפחה ויחסי מגדר בחברה הפלסטינית בישראל

הפלסטינים בישראל, שהפכו למיעוט אתני עם הנכבה והקמתה של מדינת ישראל, מהווים כיום כ-21% מכלל אוכלוסיית המדינה; 74% מהאוכלוסייה הם יהודים (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2021). מאז 1948 עברה האוכלוסייה הפלסטינית שינויים דמוגרפיים, חברתיים וכלכליים מקיפים (חיידר, 2009), אולם השינויים הללו הושפעו מן העובדה שהרוב המכריע של האוכלוסייה הפלסטינית שנשארה בישראל הייתה ענייה, לא משכילה ואגררית (Al-Haj, 1995). לצד זאת הם הושפעו מן המהלכים שנקטה המדינה נגד האוכלוסייה הפלסטינית, למשל הפקעת קרקעות בזמן המלחמה וגם שנים אחריה. כל אלה הביאו להפיכתם של הפלסטינים מחקלאים לעובדים שכירים, בעיקר בשוק העבודה היהודי (חיידר, 2009). הדבר החליש את המשפחה המורחבת ואת המבנה הפטריארכלי שלה (Al-Haj, 1995).

בהמשך התחולל שינוי חברתי מרשים בתחום ההשכלה. רמת ההשכלה של גברים ונשים פלסטינים בישראל עלתה מאוד בעשור האחרון: בשנת 2010 היוו הסטודנטים הערבים לתואר ראשון כ-10% מהסטודנטים לתואר ראשון בישראל. בשנת 2020 גדל שיעורם והם היוו 18% מכלל הסטודנטים לתואר ראשון (המועצה להשכלה גבוהה, 2021). העלייה ניכרת במיוחד בקרב נשים: בשנים האחרונות שיעורן של נשים פלסטיניות במוסדות ההשכלה הגבוהה עבר את שיעורם של הגברים, ובשנת 2019 68% מכלל הסטודנטים הפלסטינים היו נשים (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2020א).

העלייה ברמת ההשכלה בחברה הפלסטינית בישראל דחפה גברים פלסטינים למקצועות אקדמיים וניהוליים, ושיעורם בתחומים אלו מתוך כלל הגברים הפלסטינים המועסקים עלה מ-12% ב-2005 (ישיב וקסיר, 2009) ל-16% ב-2016 (קסיר וצחור-שי, 2016). גידול נוסף חל בשיעור ההשתתפות של נשים בכוח העבודה. על פי נתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס, שיעור הנשים הערביות המועסקות בגיל 15 ומעלה היה 20% בשנת 2009, והוא

עלה ל-31% בשנת 2019. למרות זאת, שיעור התעסוקה של נשים פלסטיניות עדיין נמוך במידה ניכרת מזה של גברים פלסטינים (61%) ונשים יהודיות-ישראליות (66%), ובשנת 2019 היו שיעורי התעסוקה גבוהים יותר בקרב נשים פלסטיניות בעלות השכלה אקדמית (68.6%) בהשוואה לנשים שהשכלתן תיכונית (34.4%) (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2020ב). רוב הנשים שהשכלתן אקדמית מועסקות במקצועות כגון הוראה, סיעוד ורווחה (Yunai & Kraus, 2013).

חוקרים התייחסו הן לחסמים תרבותיים הן לחסמים מבניים בניסיון להסביר את מעורבותן המוגבלת של נשים פלסטיניות בישראל בעבודה בשכר (Offer & Sabah, 2011). ההסברים התרבותיים מדגישים כי הנורמות הפטריארכליות השכיחות בחברה הפלסטינית בישראל מגבילות את ההזדמנויות התעסוקתיות של נשים משום שהן מונעות מהן לעבוד, או מסלילות אותן למשרות שאינן מתנגשות עם תפקידן העיקרי כאימהות וכמנהלות משק הבית (Abu-Baker, 2003). ההסברים המבניים מדגישים את העובדה שרוב הפלסטינים בישראל מתמודדים עם מבנה הזדמנויות מוגבל בשוק העבודה. החסמים המבניים החברתיים-כלכליים מיוחסים להפרדה המרחבית בין הערים והכפרים הפלסטיניים ובין המרכז היהודי, לשוק עבודה מקומי דל משאבים שסובל מתשתיות מוגבלות, וכן לאפליה מוסדית ודעות קדומות (חיידר, 2009; Khattab & Miaari, 2013). אמנם חסמים אלו בולטים במיוחד עבור נשים, אך לעיתים קרובות הם ניצבים גם בפני גברים פלסטינים. כך, שיעור הגברים במקצועות נמוכי סטטוס הוא כ-60%, בהשוואה ל-27% בקרב גברים יהודים (קסיר וצחור-שי, 2016).

השינויים החברתיים-כלכליים והדמוגרפיים בחברה הפלסטינית בישראל, ובראשם ההזדמנויות ההולכות וגדלות לחינוך ולתעסוקה, הובילו בשנים האחרונות לעלייתו של מעמד ביניים פלסטיני. על פי הערכות כלכליות, 23%-28% ממשקי הבית הפלסטיניים בישראל משתייכים כיום למעמד הביניים; רק 3% מוגדרים כמעמד גבוה, והשאר כמעמד נמוך יותר (חיידר, 2021). למרות זאת, תהליך העיור ביישובים הפלסטיניים התרחש בעיקר בשל הגידול באוכלוסייתם, לטענתו של עזיז חיידר (2021), ותפיסות מסורתיות מוסיפות לעצב את אופייה של המוביליות החברתית ושל השינוי המעמדי החברתי. כתוצאה מכך, השינויים החברתיים-כלכליים מתבטאים בעיקר באימוץ דרכי צריכה חדשות ואורח חיים חדש, ופחות באימוץ מאפיינים חברתיים ותרבותיים חדשים.

למרות השינויים החברתיים והתרבותיים בשלושת העשורים האחרונים, חיי המשפחה ותפקידי המגדר המסורתיים בחברה הפלסטינית בישראל נותרו ללא שינוי מהותי (Sabbah-Karkabi, 2020). יש הטוענים כי לימודים ועבודה מחוץ לבית הפכו את הנשים הפלסטיניות לעצמאיות יותר (Abu-Baker, 2003), אולם אחרים טוענים כי ייתכן שנשים צברו כוח כלכלי אך לא עצמאות חברתית (אבורביעה-קוידר, 2008). דפוסי נישואין מסורתיים נשמרו גם הם. נישואין הם עדיין הדרך הבלעדית להשגת חיי זוגיות והורות, וגיל צעיר עדיין נחשב למאפיין חשוב בשוק הנישואין הפלסטיני (Sabbah-Karkabi & Stier, 2017). לתופעות אלו יש כמה השלכות על חלוקת התפקידים במשפחה ועל יחסי המגדר בתוכה. קיים מחקר מועט העוסק בחלוקת התפקידים במשפחה הפלסטינית, וחלקו נערך לפני יותר מעשור (עלי וגורדוני, 2009; Lavee & Katz, 2009; Kulik, 2007; Haj-Yahia & Lavee, 2003). המחקר על הקשר בין השינויים החברתיים-כלכליים בשנים האחרונות ובין השוויון

המגדרי בספרה הביתית מועט אף הוא. ליאת קוליק (Kulik, 2007) בחנה תפיסות של שוויון מגדרי בחלוקת עבודות משק הבית בקרב נשים ערביות מוסלמיות ונשים יהודיות ממשפחות עם שני מפרנסים בישראל, ומצאה שנשים יהודיות נטו לחלוקה שוויונית יותר של עבודות הבית בהשוואה לנשים מוסלמיות. עם זאת, עבור שתי הקבוצות נמצא מתאם חיובי בין רמת ההשכלה ובין עמדות שוויוניות יחסית כלפי עבודות הבית. נסרין חאג' ייחיא ויואב לביא (Haj-Yahia & Lavee, 2018), שהתבססו על מדגם של נשים מוסלמיות, הראו כי הדור הצעיר נוטה יותר מקודמו להאמין בשוויון מגדרי. עם זאת, דפוסי ההתנהגות בפועל לא תמיד עולים בקנה אחד עם העמדות האלה. מחקר שערכה לאחרונה מהא כרכבי סבאח (Sabbah-Karkabi, 2020) על הקשר בין משאביהן של נשים פלסטיניות ובין חלוקת תפקידים במשפחה, שהתבסס על הסקר החברתי בישראל משנת 2009, הראה כי דמיון בין רמת ההשכלה הגבוהה של נשים לזו של בני זוגן ותעסוקה במשרה מלאה קשורים לניהול פיננסי משותף של המשפחה, ואילו שיתופיות במטלות הבית הייתה קשור בקשר חיובי לתעסוקתה של האישה ולעמדותיה.

מחקרים מעטים בחנו את האופן שבו מאורגנים התפקידים המגדריים במשפחה מנקודת מבטם של גברים פלסטינים בישראל ולפי משאביהם האישיים. ח'ליל רינאווי (2003) מצא כי גברים שהשכלתם אקדמית נוטים להתחלק עם נשותיהם במטלות משק הבית יותר מאשר גברים שאינם משכילים. עם זאת, הם נוטים לבצע משימות שנעשות בתוך הבית ושאינן גלויות לעיני הסביבה. מחקר איכותני שנערך לאחרונה (ח'ורי ובנימין, 2021) בדק כיצד בני זוג מהחברה הפלסטינית ממעמד הביניים בישראל תופסים את תפקידם של גברים במשפחה וכיצד גברים מבטאים את האידאולוגיה המגדרית שלהם; מחקר זה זיהה גבריות המתרחקת מהזדהות עם הספרה של שוק העבודה בלבד, ומגלה ביקורתיות כלפי החברה הערבית והתנגדות למגמות המסורתיות בה.

אם כן, לא קיים מחקר הבוחן את הקשר בין השינויים בהשכלה ובתעסוקה בחברה הפלסטינית בישראל בשנים האחרונות ובין חלוקת התפקידים המגדרית בזירה הביתית. כמו כן, מועט המחקר העוסק בקשר שבין משאביהם האישיים של גברים פלסטינים ובין השתתפותם במטלות הבית ובעבודות הטיפול. מידע כזה נחוץ לזיהוי של הכוחות החברתיים העומדים מאחורי תהליכי השינוי החברתי או מגמות השימור ביחסים המגדריים בחברה במעבר. מחקר זה מבקש לענות על החסר בעזרת נתוני הסקר החברתי בישראל שערכה הלמ"ס בשנים 2009 ו-2019.

בהתבסס על הספרות הסוציולוגית ועל תהליכי השינוי החברתי-כלכלי בחברה הפלסטינית בישראל, השערת המחקר היא כי למשאביהם האישיים של נשים יהיה קשר חזק יותר לחלוקת התפקידים בבית לאורך זמן, בהשוואה למשאביהם של גברים. בפרט, השכלה אקדמית של נשים השווה לזו של בני זוגן תאפשר חלוקה שוויונית במטלות הבית ובעבודות הטיפול יותר מאשר השכלה שאינה אקדמית או השכלה שנמוכה מזו של בן הזוג. אך מאחר שהחברה הפלסטינית בישראל עדיין מחזיקה באידאולוגיה שלפיה הגבר הוא מפרנס ראשי, ההנחה היא שגם כאשר השכלתה של האישה גבוהה מזו של בן זוגה הדבר אינו מבטיח חלוקה שוויונית של מטלות הבית ובעבודות הטיפול. מכאן, אפשר לצפות לקשר מובהק בין עמדות שוויוניות של בני הזוג ובין חלוקת עבודות הבית. כפי שהראו מחקרים בהקשרים חברתיים שונים, השתתפות הנשים בשוק העבודה תאתגר את חלוקת המטלות

בבית. באשר לעבודת הטיפול בילדים, ההשערה היא כי כמו שנמצא במחקרים קודמים (Sabbah-Karkabi, 2020), הגברים ישתתפו בהן יותר מאשר בעבר, ולכן השתתפותם זו לא תהיה קשורה בהכרח למשאביהם האישיים כפי שקשורה אליהם ההשתתפות במטלות הבית.

מתודולוגיה

על מנת לבחון את השערות המחקר נעשה שימוש בנתוני הסקרים החברתיים בישראל שערכה הלמ"ס בקרב מדגם מייצג של בני ובנות 18 ומעלה בישראל בשנים 2009 ו-2019. אחד מנושאי הליבה שבהם עסקו סקרים אלו הוא חיי המשפחה, ולפיכך הם כללו שאלות על עמדות לגבי חלוקה שוויונית של עבודות בבית וגם שאלות לגבי חלוקת תפקידים בתוך המשפחה. השאלות הופיעו בשני הסקרים, ולכן היה אפשר להשוות ביניהם. לצורך המחקר צורפו הנתונים משני הסקרים לקובץ אחד.¹ הנתונים הוגבלו לנשים וגברים פלסטינים נשואים שהיו בני 20-65 בזמן הסקר. לפיכך כלל המדגם 653 נשים ו-652 גברים (הסקרים היו של יחידים, נשים וגברים, ממשקי בית שונים). בשל המספר הקטן יחסית של נסקרים ערכים, המדגם לא הוגבל רק להורים (הגבלה זו נעשתה רק עבור הניתוח הרב-משתני של המשנה התלוי "טיפול בילדים"), כפי שהיה נהוג במחקרים קודמים (Stier & Lewin, 2000). בכל משק בית התראיין רק אחד מבני הזוג, וכל המשיבים והמשיבות סיפקו נתוני רקע לגבי השכלה, תעסוקה ושכר. לגבי בן או בת הזוג דיווחו הנסקרים רק לגבי רמת ההשכלה, ולכן לא התאפשר לבנות קובץ נתונים של בני זוג. לפיכך הניתוח הרב-משתני נבנה עבור נשים וגברים בנפרד.

משתני המחקר

המשתנים התלויים

המשתנה התלוי "ביצוע משימות משק הבית במשותף" נמדד באמצעות דיווח עצמי של המשתתפים והמשתתפות בסקר על אופן חלוקת התפקידים במשפחה בין בני זוג. לצורך כך הוגדר המשתנה התלוי עבור שני תחומי המטלות הביתיות בנפרד: האחד הוא "מטלות הבית" – המידה שבה עבודות הבית השגרתיות, כגון בישול, ניקיון וכביסה, מבוצעות בשיתוף בין בני הזוג, והשני הוא "עבודות הטיפול בילדים" – המידה שבה עבודות הטיפול בילדים מבוצעות בשיתוף על ידי בני הזוג. ההנחה היא שמטלות הבית הן לעיתים קרובות משימות שגרתיות שצריכות להיעשות מדי יום ונתפסות כנשיות, שכן ברוב המקרים נשים עדיין מבצעות את רובן (Batalova & Cohen, 2002), ולפיכך חקר חלוקת המשימות האלה יכול ללמד על המידה שבה ההסדרים בתוך משפחה ממוגדרים. נוסף על כך, רבים מהמחקרים האחרונים אינם כוללים את עבודות הטיפול בילדים בעבודות משק הבית

1 מסיבות מתודולוגיות שאינן מאפשרות השוואה בין הנתונים שנאספו בשנת 2009 ושנת 2019 בקרב נסקרים ונסקרות מאזור ירושלים, נתונים אלו לא נכללו בקובץ.

כי מאפייניהן של משימות הטיפול בילדים והגורמים שקשורים להקצאתן המגדרית יכולים להיות שונים מאלה של מטלות הבית השגרתיות (Mannino & Deutsch, 2007). משתתפי ומשתתפות הסקר התבקשו לדווח מי אחראי על ביצוע מטלות הבית: בעיקר האישה, בעיקר הגבר, שניהם, מישהו אחר, האישה ומישהו אחר, הגבר ומישהו אחר, או רק מישהו אחר. בהסתמך על מחקרים קודמים שבחנו את חלוקת ביצוען של מטלות יומיות שגרתיות, המשתנה התלוי "מטלות הבית" (Aassve et al., 2014; Sabbah-Karkabi, 2020) כלל שלושה פריטים – כביסה, ניקיון ובישול² – ונוצר בשני שלבים. בשלב הראשון, התשובות עבור כל פריט קודדו לפי שלוש אפשרויות: (1) = המשימה נעשית תמיד רק על ידי האישה או על ידי האישה ומישהו אחר, (2) = המשימה נעשית במשותף על ידי שני בני הזוג, (3) = המשימה נעשית כמעט תמיד על ידי הגבר או על ידי הגבר ומישהו אחר. תשובות שלפיהן רק מישהו אחר מבצע את המשימה (בן משפחה אחר או עובד בתשלום) הוחרגו מהניתוחים; שיעורן נמוך ומגיע ל-2%-2.8%. בשלב השני הורכבו התשובות לגבי שלושת הפריטים ליצירת המשתנה "מטלות הבית", שקודד לשתי קטגוריות המסייעות לזוהות חלוקת עבודה שוויונית: (1) = המטלה נעשית לרוב בשיתוף בין בני הזוג (לפחות בשני פריטים מבין השלושה דווח כי המטלה מבוצעת בשיתוף בין בני הזוג), (0) = המטלה נעשית לרוב רק על ידי האישה או רק על ידי הגבר (לפחות בשני פריטים מבין השלושה דווח כי המטלה מבוצעת רק על ידי האישה; רק על ידי הגבר; רק על ידי האישה ומישהו אחר; רק על ידי הגבר ומישהו אחר). קטגוריה זו מסמנת חלוקה מסורתית של עבודות בית, שכן היו מעט מאוד מקרים שבהם המטלות בוצעו רק על ידי הגבר או רק על ידי הגבר ומישהו אחר, והיא היוותה קבוצת השוואה בניתוח הרב-משתני.

משתנה תלוי נוסף היה "עבודות הטיפול בילדים". עבודת הטיפול נתפסת בדרך כלל כעבודת נשים (Cunningham, 2008). כדי ללכוד אי-שוויון מגדרי במשתנה הטיפול בילדים קודדו התשובות של הנסקרים והנסקרות לפי האופן שבו נעשו עבודות הטיפול בילדים – במשותף או שלא במשותף: לצורך ניתוח רגרסיה לוגיסטית יצרתי משתנה בינרי, שבו (1) = שני בני הזוג מטפלים במשותף בילדים (בהסתמך על הדיווח שהטיפול בילדים נעשה על ידי הגבר והאישה), (0) = כל התשובות האחרות.³

המשתנים המסבירים

על מנת לבחון את הקשר בין משאבים אישיים ובין חלוקת העבודות בבית הוגדרו שני משתנים: השכלה והכנסה. משתנה ההשכלה של הפרט שימש בניתוח הרב-משתני בצורתו האבסולוטית (בשתי קטגוריות: אקדמית ולא אקדמית) ובצורתו היחסית, המתארת את רמת ההשכלה של כל אחד מבני הזוג יחסית לאחר. ההשכלה נמדדה בהתבסס על התעודה

2 בהתפלגות של כל פריט בנפרד, שיעור משתתפי הסקר שדיווחו שרק האישה מבצעת את המטלה היה דומה למדי ונע בין 85% ל-93%. שיעור משתתפי הסקר שדיווחו שרק הגבר עושה את המטלה נע בין 1.8% ל-2.8%.

3 ההתפלגות של משתנה הטיפול בילדים מראה שקרוב ל-51% מהנסקרים והנסקרות דיווחו שרק האישה מבצעת עבודה זו, ורק כ-1.8% דיווחו שהגבר לבדו הוא שמבצע את עבודת הטיפול בילדים.

הגבוהה ביותר של הנסקרים עד יום הסקר ועל דיווחיהם לגבי השכלת בן או בת הזוג. לאחר שרמת ההשכלה של האישה הוצלבה עם זו של בן זוגה, קודד משתנה ההשכלה לפי ארבע קטגוריות: (1) = האישה ובן זוגה בעלי אותה רמה של השכלה אקדמית; (2) = האישה ובן זוגה בעלי רמת השכלה דומה שאינה אקדמית (קטגוריית ההשוואה); (3) = רמת ההשכלה של האישה נמוכה מזו של בן זוגה; (4) = רמת ההשכלה של האישה גבוהה מזו של בן זוגה. מאחר שאין מידע על ההכנסה של בן או בת הזוג, משתנה ההכנסה הוצג בצורתו האבסולוטית כפי שהופיע בסקר, בעשר קטגוריות טווח. לצורך המחקר הוא קודד לשלוש קטגוריות הכנסה: 1-7500 שקלים, מעל 7500 שקלים, וחסרי הכנסה (קטגוריית ההשוואה). נוסף על כך כללו המודלים כמה משתני פיקוח שנפוצים בחקר חלוקת העבודה במשק הבית. האחד הוא המעמד התעסוקתי של המשיבים, שקודד לשלוש קטגוריות: (1) = עובדים בשכר במשרה מלאה, (2) = עובדים בשכר במשרה חלקית, (3) = לא עובדים בשכר (קטגוריית ההשוואה). משתנה פיקוח נוסף הוא נוכחותם של ילדים במשפחה, שקודד לשלוש קטגוריות: ילד אחד לפחות בבית בגיל 0-5, אין ילדים, או שיש ילדים מעל גיל 17. נוכחותם של ילדים בגיל 6-17 במשק הבית הייתה קטגוריית ההשוואה. חלוקה זו של משתנה נוכחות ילדים במשפחה נעשתה כדי להבין את השפעתה של נוכחות ילדים בגיל צעיר, שמחייבת עבודת טיפול אינטנסיבית יותר מאשר נוכחות של ילדים מבוגרים. עמדות הנסקרים והנסקרות⁴ כלפי תפקידי המגדר נמדדו באמצעות מדד ישיר, אם כי מוגבל, של האידיאולוגיה המגדרית בבית. העמדה כלפי תפקיד המגדר שנכללה בניתוח נמדדה בהתבסס על מידת ההסכמה עם ההיגד "בני זוג שעובדים צריכים לחלק את עבודות הבית באופן שווה ביניהם". התשובות נעו בין 1 (בכלל לא מסכים) ל-4 (מסכים מאוד).

שיטת הניתוח

ניתוח הנתונים התבסס על מודלים של רגרסיה לוגיסטית, כפי שנהוג במחקר על חלוקת תפקידים במשפחה. במודל הראשון, המשתנה התלוי הוא הסיכוי שמטלות הבית – כביסה, ניקיון ובישול – יבוצעו על ידי האישה ובן זוגה במשותף יחסית לסיכוי שהן יבוצעו באופן אחר, כלומר רק על ידי האישה או רק על ידי הגבר. מכיוון ששיעור הגברים שמבצעים לבדם את המטלות נמוך מאוד, אז היחס לביצוע המטלות שלא במשותף הוא כאל חלוקת עבודה מסורתית. המודל פיקח על ההשכלה היחסית של בני הזוג, רמת ההכנסה של הפרט, הסטטוס התעסוקתי, נוכחות ילדים במשפחה, ועמדה כלפי חלוקת התפקידים במשפחה. מודל זה נבנה עבור גברים ועבור נשים בנפרד.

המודל השני התבסס על המשתנה "עבודות הטיפול בילדים". הרגרסיה הלוגיסטית מנבאת את הסיכוי שעבודות הטיפול בילדים יבוצעו על ידי בני הזוג במשותף לעומת הסיכוי שיבוצעו בלא שיתוף פעולה, כלומר רק על ידי האישה, רק על ידי הגבר, או בשיתוף גורם שלישי. המודל פיקח על המשתנים המסבירים שהוגדרו במסגרת המחקר. משתנה

4 מכיוון שהנתונים הם נתוני חתך ולא נתוני אורך (פאנל), ייתכן מצב של אנדרוגניות בין המשתנה התלוי למשתנה העמדות. כלומר, אי אפשר לדעת בוודאות אם השינוי בחלוקת עבודות הבית בין שני הסקרים נובע מהשינוי בעמדות ולא להפך.

גיל הילדים ברגרסיה זו הוגדר כמשתנה דמה בעל שני ערכים: (1) = גיל הילד הצעיר הוא 5-0, גיל שעדיין מצריך טיפול מצד ההורים, (0) = גיל הילד הצעיר הוא 6-17. המודל כלל גם את משתני ההשכלה היחסית, ההכנסה האבסולוטית, סטטוס תעסוקתי ועמדה כלפי חלוקת תפקידים. קובץ הנתונים לצורך חקר עבודת הטיפול בילדים כלל את מי שדיווחו שיש במשק הבית לפחות ילד אחד שגילו אינו עולה על 17 שנים. המודל נבנה עבור גברים ועבור נשים בנפרד. כדי לבחון את השינויים בין שתי נקודות הזמן, שני המודלים כללו גם את שנת הסקר כמשתנה דמה (שנת 2009 כקטגוריית ההשוואה) ואינטראקציות בין משתנה שנת הסקר למשתנה השכלה ומשתנה סטטוס תעסוקתי.

ניתוח נתונים

נתונים תיאוריים

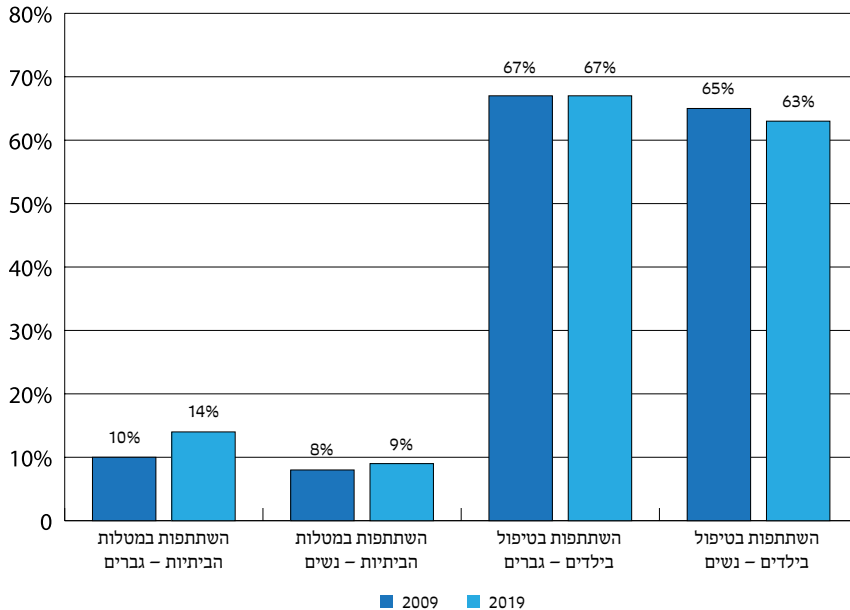
טבלה 1 מציגה את הנתונים התיאוריים עבור המשתנים הכלולים בניתוח הרב-משתני, עבור השנים 2009 ו-2019, ועבור נשים וגברים בנפרד. מהטבלה עולה כי על פי דיווחי הגברים והנשים בשתי השנים, הדפוס הדומיננטי של השכלה הוא דמיון בהשכלה הנמוכה מאקדמית, גם לאחר הירידה הניכרת בדפוס זה (מ-66% בקרב גברים ו-63.7% בקרב נשים ב-2009 ל-50.6% אצל שניהם ב-2019). הנתונים מראים גם עלייה בולטת בשיעור משקי הבית שבהם רמת ההשכלה של האישה גבוהה משל בן זוגה, מ-12.4% לפי דיווחי הגברים ו-17.2% לפי דיווחי הנשים בשנת 2009 ל-20.4% ו-27.9%, בהתאמה, בשנת 2019. שיעור הזוגות שרמת ההשכלה האקדמית שלהם דומה עלה רק בקרב הגברים (מ-9% ל-15%), ואילו אצל הנשים הוא עמד בשתי השנים על קרוב ל-10%. שיעורי התעסוקה של גברים ונשים נבדלים מאוד אלה מאלה: 66.2% מהגברים בשנת 2009 דיווחו שהם עובדים בשכר משרה מלאה, לעומת רק כ-21.5% מהנשים. למרות העלייה לאורך זמן, שיעור הנשים המועסקות במשרה מלאה נותר נמוך משמעותית מזה של הגברים גם בשנת 2019 (33% לעומת 78%). נשים וגברים נבדלים זה מזה גם בהכנסה – רמת השכר החודשי של הגברים גבוהה משמעותית מזו של נשים בשתי נקודות הזמן. לגבי עמדות הנסקרים והנסקרות כלפי שוויון מגדרי במשפחה, נשים דיווחו על עמדה שוויונית מעט יותר בהשוואה לגברים בסקר 2019 (כ-70.8% לעומת 67.3%), אף שחלה ירידה קלה בשיעור המצדדים בעמדה זו בקרב שני המינים. ירידה חלה גם בשיעור משקי הבית שבהם ילדים מתחת לגיל 18.

טבלה 1. התפלגות (באחוזים) של המשתנים המסבירים לפי מין ושנה

נשים		גברים		שם המשתנה
2019	2009	2019	2009	
השכלה יחסית של בני זוג				
27.9	17.2	20.4	12.4	רמת ההשכלה של האישה גבוהה מזו של בן זוגה
10.8	8.5	14.0	12.6	רמת ההשכלה של האישה נמוכה מזו של בן זוגה
10.5	10.6	15.0	9.0	האישה וכן זוגה בעלי אותה רמה של השכלה אקדמית
50.8	63.7	50.6	66.0	האישה וכן זוגה בעלי אותה רמה של השכלה נמוכה מאקדמית
סטטוס תעסוקתי				
33.0	21.5	78.0	66.2	עובד/ת במשרה מלאה
16.5	13.8	4.5	6.0	עובד/ת במשרה חלקית
50.5	64.7	17.5	27.8	לא עובד/ת
הכנסה חודשית (בשקלים)				
33.6	31.0	29.0	52.3	7500-1
8.8	3.2	38.0	19.2	7501 ומעלה
57.6	65.8	33.0	28.5	ללא כל הכנסה
נוכחות ילדים בבית				
40.0	44.7	43.8	45.6	גיל 0-5
30.0	31.8	26.0	29.5	גיל 6-17
30.0	23.5	30.2	24.9	ללא ילדים / הילד הצעיר ביותר הוא מעל גיל 17
עמדות				
70.8	72.5	67.3	72.7	מסכים או מסכים בהחלט עם ההיגד "בני זוג שעובדים צריכים לחלק את עבודות הבית באופן שווה ביניהם"
333	320	354	298	מספר מקרים (N)

תרשים 1 מציג את התפלגות המשתנים התלויים ומתאר את שיעורי הביצוע המשותף של מטלות הבית והטיפול בילדים לפי מגדר בשנים 2009 ו-2019. התרשים מראה כי מטלות בית (כמו כביסה, ניקיון ובישול) בוצעו בעיקר על ידי נשים, למרות הגידול לאורך זמן בשיעור בני הזוג המשתתפים בביצוען. כך, בשנת 2009 10% מהגברים ו-7.5% מהנשים דיווחו כי עבודות הבית נעשות במשותף; בשנת 2019 דיווחו על כך 14% מהגברים ו-9.4% מהנשים. לעומת זאת, חלוקת עבודות הטיפול בילדים נראית שוויונית יותר, ואין הבדל של ממש בין שתי השנים: בשנת 2019, 66.5% מהגברים דיווחו שהם משתתפים בטיפול בילדים לעומת 63% מהנשים. מכל מקום, הנתונים מראים מגמת התייצבות בתחום הטיפול בילדים לאורך זמן.

תרשים 1. התפלגות (%) השתתפות שני בני הזוג בביצוע מטלות הבית והטיפול בילדים לפי דיווח נשים וגברים בשנים 2009 ו-2019

ניתוח רב־משתני

מטרת הניתוח הרב־משתני היא לבחון את סיכוייה של אישה לבצע את מטלות הבית ועבודות הטיפול בילדים במשותף עם בן זוגה. לצורך כך נבנו שני מודלים של רגרסיה לוגיסטית עבור המשתנה הבינרי התלוי "ביצוע המטלות במשותף", עבור נשים וגברים בנפרד (ראו טבלה 2).

הקשר בין המשאבים החברתיים־כלכליים ובין חלוקה שוויונית של ביצוע מטלות הבית

המודל הראשון בטבלה 2 (עמודות 1 ו-2) בודק את הגורמים הקשורים לחלוקה שוויונית של מטלות הבית בין בני הזוג, בקרב גברים ונשים, בשנים 2009 ו-2019. המודל מציג את משאביהם האישיים של גברים ונשים, בפיקוח על נוכחותם של ילדים במשק הבית ועל עמדותיהם של הנסקרים והנסקרות כלפי תפקידי מגדר במשפחה. הממצאים מעידים כי בקרב הגברים והנשים כאחד לא חל שינוי מובהק לאורך זמן בחלוקת מטלות הבית (מקדם השנה אינו מובהק סטטיסטית). לגבי משאביהם של המשתתפים, במדגם של הגברים נמצא שהסיכוי להשתתפות שני בני הזוג במטלות במשקי בית שבהם שני בני הזוג אקדמאים $(b=1.52, e^{1.52}=4.57)$ גבוה פי 4.5 מהסיכוי לכך במשקי בית שבהם לשני בני הזוג אין השכלה אקדמית. גם משקי בית שבהם רמת ההשכלה של האישה גבוהה יותר מזו של בן הזוג

שוויוניים יותר מכאלה של זוגות שהשכלתם נמוכה מאקדמית. לעומת זאת, לא נמצא הבדל מובהק בין משקי בית שבהם לשני בני הזוג השכלה נמוכה מאקדמית ובין משקי בית שבהם רמת ההשכלה של הגבר גבוהה מזו של האישה. נמצא גם שתעסוקה במשרה מלאה בקרב גברים מפחיתה את הסיכוי לחלוקה שוויונית של עבודות הבית בהשוואה לגברים שאינם מועסקים כלל ($b=-1.55, e^{-1.55}=0.22$). ממצא זה מצביע על כך שגברים המקצים את רוב זמנם לשוק העבודה מנעלים מהשתתפות בביצוע מטלות הבית. עם זאת, השפעה שלילית זו נחלשה מאוד בשנת 2019. לעומת זאת, ככל שעמדות הגברים כלפי חלוקת התפקידים במשפחה שוויוניות יותר, כך גדל הסיכוי להשתתפות במטלות הבית ($b=0.68$).

בניגוד לממצאים לגבי גברים, מן הממצאים לגבי משאביהן של נשים עולה כי הגורם העיקרי שמעלה את הסיכוי באופן מובהק לביצוע מטלות הבית במשותף עם בן הזוג הוא תעסוקת האישה (ולא השכלתה ביחס לזו של בן הזוג). תעסוקה במשרה מלאה בקרב נשים מגדילה כמעט פי חמישה ($b=1.58, e^{1.58}=4.87$) את הסיכוי להשתתפות בני הזוג בביצוע מטלות הבית. גובה ההכנסה אינו קשור באופן מובהק לביצוע מטלות הבית במשותף בקרב נשים, אך נוכחותן בשוק העבודה עשויה לשאת עימה עצמאות כלכלית והיא גם משפיעה על יכולתן להקצות זמן למטלות הבית; הדבר מגדיל את הסיכויים להשתתפות בן הזוג במטלות, בהשוואה לנשים ללא כל כוח כלכלי. כמו אצל הגברים, עמדות חיוביות של האישה לגבי שוויון בין בני הזוג במשק הבית ($b=0.39, e^{0.39}=1.48$) מגדילות את הסיכוי לחלוקה שוויונית של המטלות הביתיות. נוכחותם של ילדים במשק הבית, ללא קשר לגילם, אינה קשורה באופן מובהק לאופן ביצוען של מטלות הבית. ממצא זה שונה ממה שהראו מחקרים קודמים. לבסוף, מעניין לציין כי בהשוואה בין 2009 ל-2019 לא נמצא שינוי באופן שבו השכלת האישה והתעסוקה שלה קשורים לחלוקת מטלות הבית (האינטראקציות אינן מובהקות סטטיסטית).

הקשר בין המשאבים האישיים ובין חלוקה שוויונית של הטיפול בילדים

הגרסיה הלוגיסטית המתוארת בטבלה 2 (מודלים 3 ו-4) בודקת את הגורמים הקשורים לחלוקה שוויונית של עבודות הטיפול בילדים בין בני הזוג. הממצאים מראים כי כמו בחלוקת מטלות הבית, גם בחלוקת עבודות הטיפול בין בני הזוג לא חל שינוי משמעותי לאורך זמן (יש ירידה קלה במידת ההשתתפות לפי דיווחיהן של הנשים). בחינת הגורמים לחלוקה שוויונית בקרב הגברים מעלה כי כמו בחלוקת מטלות הבית, רמת ההשכלה של הגברים ועמדותיהם קשורות בקשר חיובי למידת השתתפותם בטיפול בילדים. בהתאם לגישת המשאבים היחסיים, כאשר השכלת גברים נמוכה מזו של בת הזוג, הסיכוי שישתתפו בעבודות הטיפול גדול פי 2.5 כמעט ($b=0.90, e^{0.90}=2.46$) מזה של גברים שהשכלתם אינה אקדמית וזהה לזו של בת הזוג. גם עמדות חיוביות של גברים לגבי שוויון בין בני הזוג במשק הבית קשורות באופן מובהק בסיכוי להשתתפותם בעבודת הטיפול בילדים ($b=0.32$). לגבי נשים, לא נמצא קשר בין רמת ההשכלה היחסית שלהן ובין השתתפות בני הזוג בטיפול בילדים. לעומת זאת, נמצא קשר כזה עם תעסוקה במשרה מלאה, והוא בולט בהשוואה בין השנים: מקדם התעסוקה המלאה אמנם אינו מובהק סטטיסטית, אך נמצא כי הקשר החיובי בין ההשתתפות בשוק העבודה במשרה מלאה ובין חלוקה שוויונית של

עבודות הטיפול בילדים בשנת 2019 התחזק לעומת 2009. נראה שהשינויים התעסוקתיים בקרב נשים פלסטיניות בישראל בשנים האחרונות קשורים להתארגנות שוויונית יותר של משק הבית סביב עבודות הטיפול בילדים. יש לציין כי אף שהשכלה אקדמית אצל נשים אינה קשורה באופן מובהק להשתתפות בני הזוג בטיפול בילדים, היא מהווה משאב חשוב וקשורה למוביליות תעסוקתית בקרב נשים פלסטיניות בישראל (Yunai & Kraus, 2013).

טבלה 2. מקדמי רגרסיה לוגיסטית (סטיות תקן) לניבוי הסיכוי להשתתפות שני בני הזוג במטלות הבית ובטיפול בילדים בקרב גברים ונשים

השתתפות במטלות הבית		השתתפות בטיפול בילדים וילדות		שם המשתנה
גברים (N=652)	נשים (N=653)	גברים (N=422)	נשים (N=428)	
השכלה יחסית של בני זוג				
1.34*	-0.08	0.90*	-0.23	רמת ההשכלה של האישה גבוהה מזו של בן זוגה
(0.34)	(0.52)	(0.30)	(0.35)	
0.83	-0.05	0.68	0.21	רמת ההשכלה של האישה נמוכה מזו של בן זוגה
(0.48)	(0.59)	(0.51)	(0.35)	
1.52*	0.48	0.74	0.35	האישה ובן זוגה בעלי אותה רמה של השכלה אקדמית
(0.75)	(0.73)	(0.87)	(0.58)	
השכלה אישית				
0.30	0.41	0.28	0.67	אקדמית
(0.74)	(0.73)	(0.77)	(0.54)	
סטטוס תעסוקתי				
-1.55*	1.58*	0.19	0.29	עובד/ת במשרה מלאה
(0.67)	(0.76)	(0.55)	(0.68)	
-0.33	1.23	0.24	0.32	עובד/ת במשרה חלקית
(0.92)	(0.84)	(0.79)	(0.73)	
הכנסה חודשית (בשקלים)				
0.70	-0.63	-0.14	-0.80	7500-1
(0.53)	(0.56)	(0.40)	(0.60)	
0.50	-0.68	-0.09	-0.89	7501 ומעלה
(0.10)	(0.69)	(0.41)	(0.75)	
נוכחות ילדים בבית				
0.04	0.18	0.04	0.21	גיל 0-5
(0.32)	(0.33)	(0.23)	(0.21)	
0.47	-0.44			ללא ילדים / הילד הצעיר ביותר הוא מעל גיל 17
(0.35)	(0.43)			

עמדות כלפי תפקידי מגדר במשפחה				
0.20 (0.11)	0.32* (0.12)	0.39* (0.17)	0.68* (0.16)	מידת הסכמה עם ההיגד "בני זוג שעובדים צריכים לחלק את עבודות הבית באופן שווה ביניהם"
-0.58* (0.28)	0.00 (0.61)	0.03 (0.52)	-0.53 (0.56)	שנת סקר 2019
אינטראקציות*שנה				
-0.06 (0.56)	0.74 (0.69)	-0.18 (0.67)	-0.62 (0.61)	השכלה אקדמית*2019
תעסוקה				
1.02* (0.52)	-0.33 (0.67)	0.38 (0.74)	1.64* (0.67)	משרה מלאה*2019
1.00 (0.61)	0.73 (1.40)	-0.38 (0.92)	-0.31 (1.37)	משרה חלקית*2019
-0.06	-0.58	-4.30**	-4.54**	קבוע
23.90	37.66	35.53	55.97	χ^2
14	14	15	15	df

P<0.05, P<0.01

דיון

מחקר זה בחן כיצד מתבצעת חלוקת התפקידים בין גברים ונשים פלסטינים בישראל בתוך הזירה הביתית וכיצד קשורים משאביהם האישיים לשינויים לאורך זמן, בהנחה שהמרחב הפרטי הוא אתר מרכזי להבנת אי-השוויון המגדרי במשפחה בפרט ובחברה בכלל. מחקרים קודמים שבחנו את אופן התארגנותה המגדרית של הזירה הביתית התמקדו בחברות שבהן חל צמצום בפער המגדרי בתעסוקה ונפוצים ערכי השוויון המגדרי, אולם מחקר זה ביקש להרחיב את המבט ולבחון את חלוקת התפקידים בזירה הביתית בחברות במעבר, שחוות שינויים סוציו-אקונומיים אך בה בעת משמרות תפיסות מגדריות לגבי תפקידי שני המינים. הממצאים העיקריים העולים מן המחקר מצביעים על כך שלמרות השינויים החברתיים והכלכליים המתרחשים בחברה הפלסטינית בישראל בכלל ואצל נשים פלסטיניות בפרט, קיימים עדיין הבדלים מגדריים מובחנים בחלוקת העבודה בבית, ומגמות השינוי איטיות. עם זאת, במקרים מסוימים משאביהם האישיים של גברים ושל נשים עשויים להבטיח ניהול משותף של משק הבית. מתברר שהתארגנות שוויונית יותר במשק הבית מושפעת בעיקר מרמת ההשכלה היחסית של הגבר, מהסטטוס התעסוקתי של האישה ומעמדות שוויוניות של גברים ונשים כלפי תפקידים מגדריים בחברה.

ממצאים אלו מובילים לכמה מסקנות. ראשית, באשר לגברים עם השכלה גבוהה שדומה לזו של בת זוגם, נטייתם להשתתף במשימות בבית יותר מאשר גברים אחרים מעידה על כוחו של משאב ההשכלה בשינוי ההסדרים המגדריים הקיימים. ההשכלה משפיעה בשני אופנים: היא קשורה להעדפות או לערכים (Pittman & Blanchard, 1996) שחלקם באים

לידי ביטוי בניהול חיי משפחה ובמשמעויות המיוחסות לחלוקת התפקידים במשק הבית. לפי מודל אחר שאינו מוצג במאמר, זוגות בעלי השכלה גבוהה נוטים להחזיק בעמדות שוויוניות יותר כלפי תפקידים מגדריים בהשוואה לזוגות אחרים. נוסף על כך, הניתוח שנערך בקרב גברים מרמז שהשכלה היא משאב שמאפשר לאישה להתמקח על מידת השוויון בחלוקת עבודות הבית. מתברר שהשתתפות בני הזוג מתאפשרת לא רק בקרב זוגות בעלי רמת השכלה דומה, אלא גם במשקי בית שבהם לאישה יש יתרון יחסי בהשכלה. תופעה חשובה זו, שמתרחבת בשנים האחרונות בקרב משפחות פלסטיניות בישראל, מקנה לאישה יכולת מיקוח בהתאם להסבר גישת המשאבים. כך, בני זוג שהשכלתם אקדמית או כאלה שבהם השכלתה של האישה גבוהה יותר יכולים לאתגר את ההסדרים הפטריארכליים הקיימים, בניגוד לתזת התצוגה המגדרית (gender display).

שנית, ממצאי המחקר תומכים בתזת הקצאת הזמן, אך הם מצביעים על מגדור של משאב הזמן. מתברר שנוכחות בשוק העבודה מצמצמת את כמות הזמן שהאישה יכולה להקדיש לספרה הפרטית, והדבר גורם להשתתפות של בן הזוג בביצוע המטלות הבית ובטיפול בילדים. לעומת זאת, נוכחות הגברים בשוק העבודה היא משאב שמאפשר להם להימנע מהשתתפות במטלות הבית. אמנם נראה כי תופעה זו נחלשה עם השנים, אך הנורמה שלפיה הגבר הוא המפרנס הראשי והאישה היא מפרנסת משנית מגדירה את חלוקת העבודה בספרה הפרטית. חיזוק נוסף למסקנה זו הוא הממצא שנשים המועסקות בחלקי משרה חסרות יכולת מיקוח, וכמוהן גם נשים שאינן מועסקות בשכר.

שלישית, כמו בחברות אחרות, גם כאן ניכרת מגמה של חלוקה שוויונית במטלות הטיפול בילדים יותר מאשר במטלות הבית השגרתיות, אף שלאורך הזמן שנבדק לא חל כמעט שינוי במידת השוויוניות של חלוקה זו. עם זאת, עולה כי ההשתתפות במשימות הטיפול בילדים נקבעת בעיקר על ידי ההשכלה היחסית של בני הזוג ועמדותיהם של הגברים, ומכאן מתחזקת ההנחה שתהליכי השינוי מתרחשים בקרב קבוצה סלקטיבית. הקשר בין תעסוקה במשרה מלאה של האישה ובין חלוקה שוויונית של עבודות הטיפול בילדים מתחזק לאורך זמן, וזהו אינדיקטור לתהליכי שינוי. אך השיעור הנמוך של נשים פלסטיניות המועסקות במשרה מלאה יכול להסביר חלקית את האיטיות שבה שינוי זה מתרחש.

רביעית, הממצאים מצביעים על כך שתפיסות של התפקיד המגדרי ועמדות כלפיו בקרב גברים ונשים הן גורם חשוב בעיצוב חלוקת העבודה במשק הבית. ברם, נראה כי אידיאולוגיה מגדרית שוויונית של גברים משפיעה יותר על חלוקה שוויונית של עבודות הטיפול יותר בהשוואה לזו של נשים. נראה כי בחברות שבהן תפיסות מגדריות עדיין נפוצות והתפקידים המגדריים בהן נוקשים, עמדותיהם וערכיהם של גברים חיוניים לשינוי הקצאת העבודה בתרבות הבית, ושינוי כזה לא יונע רק משינוי במשאבי הנשים.

לסיכום, חקר חלוקת התפקידים המגדריים במשפחות פלסטיניות בישראל מדגיש את חשיבותם של גורמי מקרו חברתיים ותרבותיים בבואנו להבין כיצד השינויים שחלו בשנים האחרונות במשאביהן של נשים פלסטיניות בישראל – דהיינו, ברמת ההשכלה ובתעסוקה – מאפשרים לנשים להתקרב לקראת שוויון בזירה הביתית. השינוי האיטי בספרה הפרטית נובע מכך שהשינויים החברתיים מתרכזים בקרב קבוצה סלקטיבית של משקי בית שבהם לשני בני הזוג השכלה אקדמית, או שלאישה יתרון יחסי בהשכלה על פני בן הזוג, או בקרב נשים המועסקות במשרה מלאה. המאפיינים האלה מותירים את רוב

משקי הבית בחברה הפלסטינית בישראל מחוץ לתהליכי השינוי החברתי - בשל מעמדם האזרחי הנחות של הפלסטינים בישראל ושוליותם החברתית-כלכלית, מחציתם של משקי הבית הפלסטיניים בישראל מצויים מתחת לקו העוני ורוב הנשים נמצאות מחוץ למעגל התעסוקה. כל אלה מונעים את ערעור המבנים התרבותיים הפטריארכליים. לפיכך נראה כי אם לא יצומצם אי-השוויון בהשכלה, במבנה ההזדמנויות בשוק העבודה ובמוביליות החברתית של החברה הפלסטינית בישראל, תהליכי השינוי לקראת שוויון מגדרי יישארו סלקטיביים, רוב הנשים ימשיכו לבצע לבדן את מטלות משק הבית, וכך ישומרו הפערים המגדריים הקיימים במשפחות הפלסטיניות.

מקורות

- אבורביעה-קווידר, סראב. (2008). מודרות ואהובות: סיפורי חייהן של נשים בדוויות משכילות. מאגנס.
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. (2020א). השכלה גבוהה בישראל: נתונים נבחרים לשנת הלימודים תש"ף 20/2019 לרגל פתיחת שנת הלימודים האקדמית (הודעה לתקשורת מס' 321/2020).
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. (2020ב). שנתון סטטיסטי לישראל 2020 (פרסום מס' 71).
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. (2021). אוכלוסיית ישראל בפתחה של שנת 2021 (הודעה לתקשורת מס' 438/2020).
- המועצה להשכלה גבוהה. (2021). לקט נתונים לקראת פתיחת שנת הלימודים האקדמית תשפ"ב 2021-2022.
- ח'ורי, אנשיראח, ואורלי בנימין. (2021). ריבוי תבניות של אידאולוגיה מגדרית שוויונית בקרב זוגות ערבים-פלסטינים בישראל. סוציולוגיה ישראלית, כב(1), 101-122.
- חיידר, עזיז. (2009). כוח העבודה הערבי בישראל: תהליכי הכלה והדרה בשוק העבודה. בתוך ראסם ח'מאסי (עורך), ספר החברה הערבית בישראל 3: אוכלוסייה, חברה, כלכלה (עמ' 252-279). מכון ון ליר והקיבוץ המאוחד.
- חיידר, עזיז. (2021). מעמד הביניים הערבי-פלסטיני החדש בישראל: היבטים כלכליים, חברתיים-תרבותיים ופוליטיים. מכון וולטר ליבך לחקר הדו-קיום היהודי-ערבי ומרכז תמי שטינמץ למחקרי שלום, אוניברסיטת תל אביב.
- ישיב, ערן, וניצה קסיר. (2009). דפוסי ההשתתפות של ערביי ישראל בשוק העבודה (סדרת מאמרים לדין 2009.11). חטיבת המחקר, בנק ישראל.
- עלי, נוהדא, וגלית גורדוני. (2009). אידאולוגיה של חלוקת מטלות וסמכויות במשפחה פלסטינית בישראל: אי-שוויון מגדרי או מגמות של שוויון? בתוך פייסל עזאזה, ח'אולה אבו-בקר, רחל הרץ-לזרוביץ' ואסעד גאנם (עורכים), נשים ערביות בישראל: תמונת מצב ומבט לעתיד (עמ' 25-45). רמות.
- קוליק, ליאת, ואור כץ. (2016). האם בעל המאה הוא בעל הדעה? יחסים זוגיים בראי דפוסי הפרנסה. מגמות, נא(1), 411-442.
- קסיר, ניצה, ואסף צחור-שי. (2016). תמונת מצב - פיתוח כלכלי: החברה הערבית, הדרונית והצ'רקסית. מפת דרכים לחברה משותפת, גבעת חביבה, בשיתוף האיחוד האירופי.

קפלן, עמית, טלי פפרמן, שמרית סלונים, הדס בן אליהו, חנה הרצוג, נעמי חזן, רונה ברייר גארב וגל ליפשיץ. (2020). להפוך עבודות שקופות לנראות: חסמים להשתלבות נשים בשוק העבודה בישראל (דוח מסכם). מכון ון ליר, מרכז שווה והמכללה האקדמית תל אביב-יפו.

רינאוי, ח'ליל. (2003). החברה הערבית בישראל: סדר יום אמביוולנטי. המרכז לחקר החברה הערבית.

Aassve, Arnstein, Giulia Fuochi, & Letizia Mencarini. (2014). Desperate housework: Relative resources, time availability, economic dependency, and gender ideology across Europe. *Journal of Family Issues*, 35(8), 1000–1022.

Abu-Baker, Khawla. (2003). “Career women” or “working women”? Change versus stability for young Palestinian women in Israel. *The Journal of Israeli History*, 21(1–2), 85–109.

Al-Haj, Majid. (1995). Kinship and modernization in developing societies: The emergence of instrumentalized kinship. *Journal of Comparative Family Studies*, 26(3), 311–328.

Batalova, Jeanne A., & Philip N. Cohen. (2002). Premarital cohabitation and housework: Couples in cross-national perspective. *Journal of Marriage and Family*, 64(3), 743–755.

Baxter, Janeen, & Belinda Hewitt. (2013). Negotiating domestic labor: Women’s earnings and housework time in Australia. *Feminist Economics*, 19(1), 29–53.

Bianchi, Suzanne M., Melissa A. Milkie, Liana C. Sayer, & John P. Robinson. (2000). Is anyone doing the housework? Trends in the gender division of household labor. *Social Forces*, 79(1), 191–228.

Bianchi, Suzzane M., Liana C. Sayer, Melissa A. Milkie, & John P. Robinson. (2012). Housework: How did, does or will do it and how much does it matter? *Social Forces*, 91(1), 55–63.

Bittman, Michael, Paula England, Liana Sayer, Nancy Folbre, & George Matheson. (2003). When does gender trump money? Bargaining and time in household work. *American Journal of Sociology*, 109(1), 186–214.

Brines, Julie. (1994). Economic dependency, gender, and the division of labor at home. *American Journal of sociology*, 100(3), 652–688.

Craig, Lyn, & Killian Mullan. (2011). How mothers and fathers share childcare: A cross-national time-use comparison. *American Sociological Review*, 76(6), 834–861.

Cunningham, Mick. (2008). Changing attitudes toward the male breadwinner, female homemaker family model: Influences of women’s employment and education over the life course. *Social Forces*, 87(1), 299–323.

Davis, Shannon N., & Theodore N. Greenstein. (2004). Cross-National variations in the division of household labor. *Journal of Marriage and Family*, 66(5), 1260–1271.

- Davis, Shannon N., & Theodore N. Greenstein. (2013). Why study housework? Cleaning as a window into power in couples. *Journal of Family Theory and Review*, 5(2), 63–71.
- Esteve, Albert, Joan García-Román, & Iñaki Permanyer. (2012). The gender-gap reversal in education and its effect on union formation: The end of hypergamy? *Population Development Review*, 38(3), 535–546.
- Evertsson, Marie. (2014). Gender ideology and the sharing of housework and childcare in Sweden. *Journal of Family Issues*, 35(7), 927–949.
- Fuwa, Makiko. (2004). Macro-Level gender inequality and the division of household labor in 22 countries. *American Sociological Review*, 69(6), 751–767.
- Goldberg, Abbie E. (2013). “Doing” and “undoing” gender: The meaning and division of housework in same-sex couples. *Journal of Family Theory & Review*, 5(2), 85–104.
- Gupta, Sanjiv. (2006). Her money, her time: Women’s earnings and their housework hours. *Social Science Research*, 35(4), 975–999.
- Haj-Yahia, Nasreen, & Yoav Lavee. (2018). Division of labor and decision-making in Arab families in Israel: Processes of change and preservation. *Marriage and Family Review*, 54(1), 15–33.
- Heisig, Jan Paul. (2011). Who does more housework: Rich or poor? A comparison of 33 countries. *American Sociological Review*, 76(1), 74–99.
- Hirway, Indira. (2015). Unpaid work and the economy: Linkages and their implications. *Indian Journal of Labour Economics*, 58(1), 1–21.
- Hofferth, Sandra, Joseph H. Pleck, Frances Goldscheider, Sally Curtin, & Katie Hrapczynski. (2012). Changing family structure and men’s motivation for parenthood and parenting in the U.S. In Natasha J. Cabrera & Catherine S. Tamis-LeMonda (Eds.), *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives* (2nd ed., pp. 57–80). Routledge.
- Hook, Jennifer L. (2006). Care in context: Men’s unpaid work in 20 countries, 1965–2003. *American Sociological Review*, 71(4), 639–660.
- Hu, Yang, & Jacquellin Scott. (2016). Family and gender values in China: Generational, geographic, and gender differences. *Journal of Family Issues*, 37(9), 1267–1293.
- Kaplan, Amit, Maha Sabbah-Karkabi, & Hanna Herzog. (2020). “When I iron my son’s shirt, I feel my maternal role”: Making women’s invisible work visible. *Journal of Family Issues*, 41(9), 1525–1545.
- Kaplan Daniels, Arlene. (1987). Invisible work. *Social Problems*, 34(5), 403–415.
- Khattab, Nabil, & Sami Miaari. (2013). The occupational mismatch amongst Palestinians and Jews in Israel: A new evidence from the LFS 2000–2010. *Research in Social Stratification and Mobility*, 34, 1–13.

- Knight, Carly, & Mary Brinton. (2017). One egalitarianism or several? Two decades of gender-role attitude change in Europe. *American Journal of Sociology*, 122(5), 1485–1532.
- Knudsen, Knud, & Kari Wærness. (2008). National context and spouses' housework in 34 countries. *European Sociological Review*, 24(1), 97–113.
- Kulik, Liat. (2007). Equality in the division of household labor: A comparative study of Jewish women and Arab Muslim women in Israel. *The Journal of Social Psychology*, 147(4), 423–440.
- Lavee, Yoav, & Ruth Katz. (2003). The family in Israel: Between tradition and modernity. *Marriage & Family Review*, 35(1–2), 193–217.
- Lewin-Epstein, Noah, Haya Stier, & Michael Braun. (2006). The division of household labor in Germany and Israel. *Journal of Marriage and Family*, 68(5), 1147–1164.
- Mannino, Clelia Anna, & Francine M. Deutsch. (2007). Changing the division of household labor: A negotiated process between partners. *Sex Roles*, 56(5), 309–324.
- Miller, Rhiannon N. (2020). Educational assortative mating and time use in the home. *Social Science Research*, 90, 1024–1040.
- Nelson, Margaret K. (2010). *Parenting out of control: Anxious parents in uncertain times*. New York University.
- Nitsche, Natalie, & Daniela Grunow. (2016). Housework over the course of relationships: Gender ideology, resources, and the division of housework from a growth curve perspective. *Advances in Life Course Research*, 29, 80–94.
- Offer, Shira, & Michal Sabah. (2011). Individual and familial determinants of married Arab Israeli women's labor force participation: Trends of change and stability. *Marriage & Family Review*, 47(5), 326–343.
- Pinto, Katy M., & Scott Coltrane. (2009). Divisions of labor in Mexican origin and Anglo families: Structure and culture. *Sex Roles*, 60(7), 482–495.
- Pittman, Joe F., & David Blanchard. (1996). The effects of work history and timing of marriage on the division of household labor: A life-course perspective. *Journal of Marriage and the Family*, 58(1), 78–90.
- Sabbah-Karkabi, Maha. (2020). Education, gender ideology, and housework in the Palestinian family in Israel: Implications of contradictory social change. *Journal of Family Issues*, 42(4), 839–862.
- Sabbah-Karkabi, Maha, & Haya Stier. (2017). Links between education and age at marriage among Palestinian women in Israel: Changes over time. *Studies in Family Planning*, 48(1), 23–38.
- Sayer, Liana, & Janet C. Gornick. (2012). Cross-National variation in the influence of employment hours on child care time. *European Sociological Review*, 28(4), 421–442.

- Stier, Haya, & Lewin-Epstein, Noah. (2000). Women's part-time employment and gender inequality in the family. *Journal of Family Issues*, 21(3), 390–410.
- Sullivan, Oriel. (2011). An end to gender display through the performance of housework? A review and reassessment of the quantitative literature using insights from the qualitative literature. *Journal of Family Theory & Review*, 3(1), 1–13.
- Sullivan, Oriel, Jonathan Gershuny, & John P. Robinson. (2018). Stalled or uneven gender revolution? A long-term processual framework for understanding why change is slow. *Journal of Family Theory & Review*, 10(1), 263–279.
- Tichenor, Veronica. (2005). Maintaining men's dominance: Negotiating identity and power when she earns more. *Sex Roles*, 53, 191–205.
- Van Bavel, Jan, Christine Schwartz, & Albert Esteve. (2018). The reversal of the gender gap in education and its consequences for family life. *Annual Review of Sociology*, 44, 341–360.
- Yu, Jia. (2014). Gender ideology, modernization, and women's housework time in China. *Chinese Journal of Sociology*, 34(2), 166–192.
- Yunay, Yuval, & Kraus, Vered. (2013). Ethnicity, gender, and exclusion: Which occupations are open to Israeli Palestinian women? In Nabil Khattab & Sami Miaari (Eds.), *Palestinians in the Israeli labor market: A multi-disciplinary approach* (pp. 87–109). Palgrave MacMillan.